

Климань А., магістрант групи 601-ФС
*Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*
Науковий керівник:
к.фіз.вих., доцент кафедри фізичної культури та спорту Гета А. В.
*Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*

ЗАДАТКИ ТА ТАЛАНТИ СПОРТСМЕНА ТА ЇХ РОЛЬ У ПРОЦЕСІ ВИБОРУ ВИДУ СПОРТУ

Сьогодні надзвичайно актуальними видаються питання про необхідність вироблення чіткого алгоритму для вибору спорту майбутніх спортсменів. Адже в процесі відбору спортсмена спочатку шляхом прогнозування максимально точно визначаються майбутні вимоги до його змагального потенціалу. Такі вимоги можуть містити очікувану кількість років, рівні спортивних результатів, аналіз напрямів прогресу техніки й тактики провідних спортсменів. Потім із допомогою вивчення змагальної діяльності, тестування складається прогноз змагального потенціалу чи перспектив її формування у конкретних спортсменів (новачків), які й проходять відбір. І нарешті, з урахуванням порівняння даних, отриманих на перших двох етапах, робиться висновок про рівень відповідності.

Тому метою статті є висвітлення ролі задатків і талантів спортсмена для вибору конкретного виду спорту. Виявлення стабільних показників дозволяє собі з упевненістю прогнозувати індивідуальний розвиток юного спортсмена, оскільки перевага над однолітками за такими показниками збережеться у майбутньому. Так, довжину тіла спортсмена можна з достатньою надійністю пророкувати вже в 9–11 років. Навпаки, прогноз маси тіла буде набагато менш надійним. То ж у кожному виді спорту визначається група найважливіших показників, за якими здійснюється відбір під час багаторічної підготовки.

Наприклад, у доборі легкоатлетів-спринтерів істотні оптимальне співвідношення довжини ніг і тулуба, фізична підготовленість і темпи приросту рухових здібностей. У видах спорту зі складною координацією (наприклад, у гімнастиці) особливий інтерес представляє здатність спортсмена навчатися новим рухам. В міру зростання підготовленості спортсмена дедалі більше значення для відбору набувають результати. Правильне здійснення спортивного відбору забезпечує найефективніше створення умов та реалізацію змагального потенціалу. Необхідно пам'ятати і про гуманний аспект відбору, що дозволяє людині знайти той вид діяльності, де її здібності розкриються найбільше.

Окремою проблемою є спортивний відбір у процесі багаторічної підготовки. Адже цілеспрямована багаторічна підготовка спортсменів високого класу – це складний процес. Тому стосовно відбору спортсменів та їх орієнтації у практиці спорту найчастіше вживають такі терміни: задатки, здібності, придатність, схильність, обдарованість, талант. Задатки – це вроджені морфофункціональні характеристики людини, спадкові передумови її розвитку.

Здібності – властивості особистості, котрі є передумовою успішного виконання певної діяльності. Задатки є органічною основою здібностей. Але здібності не є вродженими, а суспільно набутими якостями внаслідок розвитку задатків. Придатність – це сукупність властивостей людини, котрі характеризують можливість виконання нею певної діяльності, наприклад у конкретному виді спорту. Придатність визначається здібностями, рівнем знань, вмінь, навичок, рисами характеру, особливостями емоційно-вольової сфери людини. Схильність – стійка орієнтація людини на певну діяльність. Схильність пов'язана із придатністю, яка часто стимулює бажання до даної діяльності. Схильність розвивається під впливом занять спортом, ставлення тренера, товаришів, батьків до даної діяльності. Обдарованість (моторна, сенсорна, перцептивна, інтелектуальна тощо) – це високий рівень вроджених задатків, розвитку здібностей і схильності до даного виду спорту, творчого ставлення до справи (тренування, змагань, режиму тощо) [1].

Талант – уроджена обдарованість, найвища придатність людини до даної змагальної діяльності в конкретному виді спорту. Талант може бути перетворений у вищу спортивну майстерність тільки через працелюбність, творчий підхід до тренування тощо. У сучасному спорті особливо актуальним є виявлення перспективних спортсменів, які здатні демонструвати найвищі результати. Такому спортсмену повинні бути притаманні рідкісні морфофункціональні дані, своєрідне поєднання комплексу фізичних і психічних якостей. А це трапляється рідко навіть при найсприятливішій побудові багаторічної підготовки і наявності всіх необхідних умов [2].

Під спортивним відбором слід розуміти процес пошуку найбільш обдарованих людей, які здатні досягти високих результатів у конкретному виді спорту. Спортивна орієнтація – це визначення перспективних напрямків досягнення вищої спортивної майстерності, яке базується на вивченні задатків і здібностей спортсменів, їх індивідуальних особливостей для формування спортивної майстерності. Орієнтація може стосуватися вибору вузької спортивної спеціалізації в межах даного виду спорту (спринтер – стаєр, захисник – нападник), визначення індивідуальної структури багаторічної підготовки, динаміки навантажень і темпів приросту досягнень, встановлення провідних факторів підготовленості та змагальної діяльності, які здатні істотно вплинути на рівень спортивних результатів) [3]. Рівень результатів в сучасному спорті настільки високий, що для їхнього досягнення спортсмену необхідно володіти рідкісними морфофункціональними даними, унікальним поєднанням комплексу фізичних і психічних здібностей, що знаходяться на найвищому рівні розвитку. Таке поєднання навіть при найбільш сприятливій побудові багаторічної підготовки і наявності усіх необхідних умов зустрічається дуже рідко. Тому однією з центральних в системі підготовки спортсменів вищої кваліфікації є проблема спортивного відбору і орієнтації підготовки спортсменів. Таким чином, спортивний відбір повинен вирішувати завдання виявлення перспективних людей, з яких можна підготувати видатних спортсменів, а спортивна орієнтація – визначити стратегію і тактику цієї підготовки в системі навчання і тренування. Відбір і орієнтація тісно пов'язані

зі структурою багаторічного удосконалення спортсмена. У відповідності з цим доцільно виділяти п'ять етапів відбору, в результаті кожного з яких повинна бути дана відповідь на запитання: чи здатен досліджуваний вирішити ті завдання, які поставлені на кожному етапі багаторічної підготовки? У відповідності з цим встановлюється основне завдання відбору на кожному з його етапів [4].

На основі застосування медико-біологічних методів дослідження виявляються морфофункціональні особливості, рівень фізичного розвитку, стан аналізаторних систем організму спортсмена, які надають впливу на рішення індивідуальних і колективних завдань в ході спортивної боротьби, а також оцінюється психологічна сумісність спортсменів при вирішенні завдань, поставлених перед спортивною командою. Соціологічні методи дослідження дозволяють отримувати дані про спортивні інтереси дітей, розкривати причинно-наслідкові зв'язки формування мотивацій до тривалих занять спортом і високих досягнень у спорті.

Отже, проблема відбору юних спортсменів повинна вирішуватися комплексно, на основі застосування педагогічних, медико-біологічних, психологічних, соціологічних методів дослідження. Педагогічні методи дослідження дозволяють оцінювати рівень розвитку фізичних якостей, координаційних здібностей і спортивно-технічної майстерності юних спортсменів. Для спортивного відбору і успішної орієнтації важливе значення відіграють спадкові та набуті властивості і особливості організму, впливу яких не можна не враховувати для досягнення високого спортивного результату.

Література

1. Ахметов Р.Ф. Особливості прогнозування результативності спортсменів як фактора підвищення ефективності навчально-тренувального процесу / Молода спортивна наука України: зб. наук. праць. Львів, 2007. Т.ІІІ. С. 25–30.
2. Бойчук Р. Факторний аналіз вікових особливостей структури координаційних здібностей юних волейболісток 10–12 років / Молода спортивна наука України: зб. наук. праць. Львів, 2010. Том І. С. 36–42.
3. Волков Л. В. Общая спортивная одарённость: структура и критерии оценки в системе спортивного отбора (сообщение второе) структура общей спортивной одарённости девочек 7, 8 и 9-летнего возраста. Теория і практика фізичного виховання. 2008. № 1. Спец. вип.: здоров'я і освіта: проблеми та перспективи: матеріали міжнар. наук-практ. конф. С. 370–377.
4. Гавришко С. Г. Проблема відбору та орієнтації хлопчиків 4–6 років до певного виду рухової діяльності / Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота». Ужгород, 2002. № 6. С. 42–45.